

REPUBLIKA

przez walkę między r. a → totalitaryzmem; w świetle aktualnych wydarzeń, upadku → komunizmu, wzrostu znaczenia Azji Wsch. i pojawienia się polit. islamu, także te klasyfikacje stają się coraz mniej aktualne; we współcz. świecie można wyróżnić 5 typów ustrojów republikańskich i *quasi*-republikańskich: poliarchie zach., nowe demokracje, ustroje – Azji Wsch., islamskie, wojskowe (→ militaryzm); ustroje te są złożone i różnorodne; różnice można zaobserwować zwł. między zach. poliarchiami a nowymi demokracjami, ustrojami Azji Wsch., islamskimi, a zwł. reżimami wojskowymi; politolodzy interpretują te fakty jako oznakę zwycięstwa zach. demokracji liberalnej (→ liberalizm) lub dowód, że współcz. świat staje się politycznie mniej wyrazisty; sytuacja ta może też być wynikiem propagandowego nadużywania określenia „r.”

G. Sartori, *The Theory of Democracy Revisited*, Chatham 1987 (*Teoria demokracji*, Wwa 1994, 1998²); J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa polskiego*, Wwa 1993, 2009³; A. Heywood, *The Politics*, Basingstoke 1997, 2007³ (*Politologia*, Wwa 2006); *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, Lb 2002, 2007.

Stanisław Wójcik

REPUBLIKA FEDERALNA NIEMIEC → Niemcy.

REPUBLIKA POŁUDNIOWEJ AFRYKI (RPA), Republiek van Suid-Africa, Republic of South Africa, państwo w Afryce Pd. leżące nad Oceanem Atlantycznym i Ind., graniczące z Namibią, Bostwaną, Zimbabwe, Mozambikiem, Suazi i Lesotho; od I tysiąclecia zamieszkiwali je Buszmeni i Hotentoci, od IX w. ludy Bantu, a w końcu XV w. dotarli tu pierwsi Europejczycy; od poł. XVII w. osiedlali się Holendrzy i hugenoci franc.; 1910 z połączenia Kolonii Przylądkowej, Natalu, Oranii i Transwalu utworzono bryt. dominium zw. Związkiem Pd. Afryki, które 1931 uzyskało niepodległość w ramach Bryt. Wspólnoty Narodów; 1961 proklamowano powstanie RPA; 1991 zniesiono ustawodawstwo → apartheidu (1994 odbyły się pierwsze demokr. wybory); zajmuje 1 221 037 km² i liczy 50,6 mln mieszk., którymi są Afrykanie (gł. ludy Bantu, 78,4%), potomkowie osadników eur. (9,2%), ludność etnicznie mieszana, tzw. kolorowi (8,8%), Azjaci (2,6%), posługujący się 11 językami urzędowymi, wyznający chrześcijaństwo (ok. 80%, w tym 40% protestantów, 26% wyznawców synkretycznych religii afrochrześc., 9% katolików), in. religie (14%), islam (2%) oraz bezwyznaniowcy (7%).

Stanisław Józef Kozła

I. RELIGIE RODZIME – Początek systematycznych badań nad religiami rodzimymi w pd. → Afryce (I A) wiąże się z II wojną angielsko-burską 1899-1902, choć wierzenia → Buszmenów (Sandawe i inni), Khoisan, Khoza (Xosa), → Zulusów, Sotho-Tswana, Suazi, Tonga i Venda znane są ze znacznie wcześniejszych relacji misjonarzy, podróżników oraz etnologów; w XIX w. J.T. van der Kemp nie stwierdził występowania elementów wierzeń u plemion Khoza, co podważył Th. Hahn, J.W. Colenso wskazał na występowanie wiary w „nieznanego Boga” u Zulusów, a D.F. Ellenberger – u Sotho-Tswana; na pocz. XX w. podkreślano natomiast, że wiara w → Istotę Najwyższą cechuje wszystkie ludy pd. Afryki, choć jest różnie rozumiana. W religii ludów Sandawe dominuje kult istot personifikowanych, np. ambiwalentnego moralnie Gaunaba; ludy Khoisan dualizm sił dobra i zła personifikują w postaci o imieniu Kaggen; początkowo plemiona Khoza nie dokonywały podziału na to, co naturalne i nadprzyr., gdyż wszystko było przeniknięte boskością, a ideę bóstwa miały zapożyczyć od sąsiednich ludów; Suazi uznają istnienie Istoty Najwyższej o imieniu Mkhulumqande, która ukształtowała ziemię; podobnie wierzą Tonga i Venda; wierzenia ludów RPA koncentrują się również wokół kultu → przodków; wg Khoza duchy zmarłych przodków lineażu uczestniczą w najważniejszych wydarzeniach codziennego życia; Zulusi przyjmują istnienie duchów przodków każdej rodziny i klanu, a także uznają istnienie jednego

wspólnego przodka dla całej ludzkości (Unkulunkulu); u ludów Sotho-Tswana zmarłych przodków uważa się za pośredników, którzy prowadzą żyjących do Istoty Najwyższej; Tonga i Venda wierzą, że duchy przodków żyją w świętych miejscach oraz składają im ofiary krwawe (najczęściej z krów) lub bezkrwawe. Życie rel. ludów RPA odnosi się również do praktyk wróżbiarskich, leczniczych i magii (u Sotho-Tswana i Venda każda wioska ma swojego uzdrowiciela chroniącego przed złymi duchami i czarną magią), obrzędów przejścia oraz przywoływania deszczu (u Venda bóstwem odpowiedzialnym za deszcz jest Mwali); u plemion Venda występują także elementy → animizmu i → totemizmu.

H. Callaway, *The Religious System of the Amazulu*, Natal 1868-70, I-IV, Lo 2007; W.D. Hammond-Tooke, *The Bantu-Speaking Peoples of Southern Africa*, Lo 1937, 1974²; J.O. Olupona, *African Traditional Religions in Contemporary Society*, NY 1991; W.D. Hammond-Tooke, *Creed and Confession in South African Ancestor Religion*, Cape Town 1994; M. Prozesky, J.W. de Gruchy, *Living Faiths in South Africa*, NY 1995; D. Chidester, *Savage Systems. Colonialism and Comparative Religion in Southern Africa*, Charlottesville 1996; S.I. Maboea, *The Influence of Life-Giving Power in the African Traditional Religion and the Zionist Churches in Soweto. A Comparative Study*, Muckleneuk 2002; F.S. Afolayan, *Culture and Customs of South Africa*, Westport 2004.

Paweł Sokolowski

II. KOŚCIÓŁ KATOLICKI – A. DZIEJE – Początki katolicyzmu sięgają epoki odkryć geogr., m.in. 1501 Portugalczycy wybudowali kościół w Mossel Bay, nie rozpoczęli jednak pracy mis.; 1636 wzniesiono kościół w Natalu; pod panowaniem Holendrów katolicyzm był wyznaniem zakazanym i dopiero 1804 Bryt. Kompania Wsch.ind. zezwoliła na zatrudnienie 2 kapelanów kat. dla garnizonu w Kapsztadzie; od 1810 do Afryki Pd. mogli przybywać księża kat.; 1818 został utworzony wikariat apost. Przylądka Dobrej Nadziei z siedzibą na Mauritiusie, a pierwszym wikariuszem mianowano E.B. Slatera OSB; 1820 emigranci irl. zbudowali pierwszy kat. kościół w Kapsztadzie; 1847 pap. Grzegorz XVI utworzył apost. wikariat Zach. Przylądka Dobrej Nadziei (1874 przekształcony na apost. wikariaty Wsch. i Zach. Przylądka Dobrej Nadziei oraz apost. prefekturę Centr. Przylądka Dobrej Nadziei), a 1850 – wikariat apost. Natalu; kolejne jednostki kośc. były eryg. w powstających autonomicznych republikach, m.in. Oranii i Transwalu; w duszpasterstwie pracowali duchowni z Francji, Irlandii, Niemiec i Włoch obsługujący katolików wywodzących się z emigrantów eur., zamieszkujących gł. w miastach, a także organizujący ewangelizację rodzimej ludności; misje podjęli m.in. trapiści prowadzący ośrodek w → Mariannahill (przeniesiony z Dunbrody k. Port Elisabeth, 1885 przekształcony w opactwo z 285 misjonarzami), 1936 zatwierdzeni jako zgrom. misjonarzy z Mariannahill; w pracę mis. zaangażowali się członkowie Instytutu Misji MB Poczieszenia z Turynu, jezuiti (z Zambezi Mission, w tym Polacy), członkowie Lyońskiego Tow. Misji Afryk., oblaci św. Franciszka Salezego (→ Franciszek Salezy V 1, 3°), oblaci Maryi Niepokalanej, norbertanie, salezjanie oraz zał. 1885 przez F. Pfannera misjonarki Najdroższej Krwi z Mariannahill (→ Krew Chrystusa VI 9°), dominikanki i siostry Świętej Rodziny z Bordeaux; liczba wiernych wzrosła znacząco po II wojnie świat. w wyniku napływu emigrantów, przybyły także kolejne zgromadzenia zak., w tym benedyktyni (Zululand), duchacze (Orania), pallotyni (terytoria zach.), sercanie (Bantustan), którym były nast. powierzane poszczególne diecezje; 1946 do Lyndhurst (obecnie Johannesburg) przyjechały służebniczki starowiejskie, podejmując misje w osiedlach rodzimej ludności, a 1990 w Mahobe; hierarchowie i duchowieństwo kat. angażowało się w krytykę apartheidu (abp Durbanu D.E. Hurlley), tworzenie integracyjnych przedszkół (służebniczki przyjmowały dzieci bez względu na kolor skóry); zniesienie segregacji rasowej w seminarjach duch. było możliwe dopiero 1972 (seminarium zał. 1948 przez D. O’Leary’ego w Johannesburgu przyjmowało wyłącznie białych kandydatów, rodzimi byli zaś kształceni od 20. lat XX w. w Mariannahill); Kościół kat. przyczynił się do rozwoju szkół, szpitali i pomocy socjalnej dla rodzimej ludności; 1951 zreorganizował